

Мартинова С. В.

М29 Літературне читання. 3 клас. II семестр (за підручником О. Я. Савченко) / С. В. Мартинова — Х. : Вид. група «Основа», 2017. — 252, [4] с. — (Серія «Початкова школа. Мій конспект»).

ISBN 978-617-00-3112-9.

Посібник містить орієнтовне календарно-тематичне планування та розробки компетентнісно орієнтованих уроків літературного читання у 3-му класі (II семестр), складені відповідно до вимог оновленої навчальної програми (у редакції 2016 р.), Орієнтовних вимог до оцінювання навчальних досягнень учнів 1–4-х класів (Наказ МОН від 19.08.2016 № 1009) за підручником О. Я. Савченко (К. : Видавничий дім «Освіта», 2014).

Зміст конспектів уроків дібраний з метою формування в учнів *предметної*, зокрема *читацької компетентності* (формування в учнів повноцінних навичок читання як базової у системі початкового навчання та слухання; ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики і жанрів; формування у дітей соціальних, морально-етичних, естетичних цінностей через зміст і художні образи літературних творів; формування у школярів умінь сприймати, розуміти, аналізувати й інтерпретувати літературні тексти різних видів з використанням літературознавчих понять, визначених програмою; розвиток мовлення учнів; формування вмінь створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого); розвиток творчої літературної діяльності школярів; формування у школярів прийомів самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок, довідковим матеріалом, умінь шукати, добирати інформацію для розв'язання навчально-пізнавальних завдань; виховання потреби в систематичному читанні як засобі пізнання світу, самопізнання, загальнокультурного розвитку, естетичного задоволення) та *ключових компетентностей* (уміння вчитися; загальнокультурної; комунікативної; інформаційної; соціальної, здоров'язбережувальної, природознавчої).

Задля зручності використання всі розробки розміщено на окремих аркушах. Поля для записів дають змогу творчому вчителю, користуючись запропонованим у посібнику матеріалом, скласти власні плани конспекти уроків курсу.

Для вчителів початкової школи.

УДК 37.016

ЗМІСТ

Орієнтовне календарно-тематичне планування	5
П'єси. Байки	7
Уроки 49–50. Леся Мовчун. «Горіхові принцеси» (<i>скорочено</i>)	7
Урок 51. Леонід Глібов «Коник-стрибунець»	12
Урок 52. Павло Глазовий «Глибинна мораль»	17
Світ дитинства у поезії та прозі	22
Урок 53. Поетичні твори. Леся Українка «Як дитиною, бувало...», «Мамо, іде вже зима...»	22
Урок 54. Олександр Олесь «Згадую: так я в дитинстві любив...», «Серед краси»	27
Урок 55. Дмитро Павличко «Мрія», «На щастя»	32
Урок 57. Грицько Бойко «Отакий у мене ніс», «Як невдаха виступав»	37
Урок 58. Анатолій Качан «Білі ночі в Одесі», «Біля тихого Дунаю»	43
Урок 59. Поетична майстерня. Павло Тичина «Пастелі»	48
Урок 60. Володимир Сосюра «Спокоєм повіті...»	53
Урок 61. Марійка Підгірянкa «Вечір іде...»	57
Урок 62. Ганна Чубач «Зупинюся над рікою»	60
Урок 63. Ігор Калинець «Зірка»	64
Урок 65. Володимир Коломієць «Сиве сонечко»	68
Урок 66. Василь Голобородько. Збірка «Віршів повна рукавичка»	72
Урок 68. Прозові твори. Всеволод Нестайко «Суд у цирку» (<i>уривок</i>)	77
Урок 69. Олег Буцень «Наше відкриття»	83
Уроки 70–72. Катерина Бабкіна «Мсьє Жак та квітнева риба»	89
Урок 74. Сашко Дерманський «Мрія Маляки»	97
Урок 75. Джеремі Стронґ «Пиріг Дружби» (<i>уривок із повісті «Гармидер у школі»</i>)	102
Тарас Шевченко: сторінки життя і творчості	106
Урок 76. Оксана Іваненко «Тарас у наймах» (<i>уривок із книги «Тарасові шляхи»</i>)	106
Урок 77. Тарас Шевченко «Село! І серце одпочине...», «І досі сниться: під горою...»	112
Зі скарбниці казкарів світу	119
Уроки 79–80. Брати Грімм «Шипшинка»	119
Уроки 82–83. Карло Коллоді «Пригоди Піночкіо»	124
Уроки 84–85. Астрід Ліндґрен «Про Карлсона, який живе на даху»	130
Уроки 86–88. Божена Немцова «Лісова німфа»	136

Уроки 90–91. Ганс Крістіан Андерсен «Ромашка»	143
Урок 92. Джанні Родарі «Чародійна палиця»	147
Урок 93. Валентина Вздольська «Горобине Різдво»	151
Прийди, весно, з радістю!	156
Урок 95. За Василем Скуратівським. «Благослови, мати, весну зустрічати»	156
Урок 97. Тамара Коломієць «Березень»	161
Урок 98. Євген Гуцало «Прелюдія весни» (<i>уривок</i>)	166
Уроки 99–100. Михайло Стельмах «Гуси-лебеді летять»	172
Урок 101. Андрій М'ястківський «Розмова з одудом», «Біла хмарка, біла»	179
Урок 102. Микола Вінграновський «Грім»	186
Урок 103. Юрій Збанацький «Лелеки» (<i>скорочено</i>)	191
Уроки 105–106. Василь Чухліб «Равлик»	197
Урок 107. Олександр Копиленко «Розбишака Чив» (<i>скорочено</i>)	203
Урок 108. Дмитро Чередниченко «Хлопчик Івасик і дідусь Тарасик»	208
Урок 109. Григір Тютюнник «Бушля»	212
Візьму перо і спробую	217
Урок 110. Іван Світличний «Безконечник», «Слухала Лисичка Солов'я»	217
Урок 111. Анатолій Костецький «Імена», «Дивна звичка»	222
Урок 113. Микола Носов «Як Незнайко складав вірші»	227
Урок 114. Микола Трублаїні «Яшка і Машка», «Омар», «Шоколад боцмана»	233
Урок 115. Іван Андрусак «Пісня», «Лякація»	239
Урок 116. Наталя Забіла «У дитячому театрі»	244
Урок 117. Оксана Луцевська «Іди, іди, снігу!», «Літо»	249
Література та Інтернет-ресурси	253

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

Усього годин за програмою — 119, з них:
 уроків позакласного читання — 17 год;
 тематичні контрольні роботи — 8 год;
 вивчення навчального матеріалу — 94 год.

№ з/п	Тема уроку	Дата
II семестр		
П'єси. Байки		
50	Леся Мовчун «Горіхові принцеси» (<i>скорочено</i>)	
51	Леонід Глібов «Коник-стрибунець»	
52	Павло Глазовий «Глибинна мораль»	
Світ дитинства у поезії та прозі		
53	Поетичні твори. Леся Українка «Як дитиною, бувало...», «Мамо, іде вже зима...»	
54	Олександр Олесь «Згадую: так я в дитинстві любив», «Серед краси»	
55	Дмитро Павличко «Мрія», «На щастя»	
56	Урок позакласного читання № 9	
57	Грицько Бойко «Отакий у мене ніс», «Як невдаха виступав»	
58	Анатолій Качан «Білі ночі в Одесі», «Біля тихого Дунаю»	
59	Поетична майстерня. Павло Тичина «Пастелі»	
60	Володимир Сосюра «Спокоєм повіті...»	
61	Марійка Підгірянкa «Вечір іде»	
62	Ганна Чубач «Зупинюся над рікою»	
63	Ігор Калинець «Зірка»	
64	Урок позакласного читання № 10	
65	Володимир Коломієць «Сиве сонечко»	
66	Василь Голобородько. Збірка «Віршів повна рукавичка»	
67	Контрольна робота № 5. Аудіювання (<i>письмово</i>). Підсумок за темами «П'єси. Байки», «Світ дитинства у поезії»	
68	Прозові твори. Всеволод Нестайко «Суд у цирку» (<i>уривок із повісті</i>)	
69	Олег Буцень «Наше відкриття»	
70–72	Катерина Бабкіна «Мсьє Жак та квітнева риба»	
73	Урок позакласного читання № 11	
74	Сашко Дерманський «Мрія Маляки»	
75	Джеремі Стронґ «Пиріг Дружби» (<i>із повісті «Гармидер у школі»</i>)	
Тарас Шевченко: сторінки життя і творчості		
76	Оксана Іваненко «Тарас у наймах» (<i>уривок із книги «Тарасові шляхи»</i>)	
77	Тарас Шевченко «Село! І серце одпочине...», «І досі сниться: під горою...»	
78	Контрольна робота № 6. Навичка читання мовчки (<i>письмово</i>). Підсумок за темами «Світ дитинства у прозових творах», «Тарас Шевченко: сторінки життя і творчості»	
Зі скарбниці казкарів світу		
79–80	Брати Грімм «Шипшинка»	
81	Урок позакласного читання № 12	
82–83	Карло Коллоді «Пригоди Піноккіо»	
84–85	Астрід Ліндгрєн «Про Карлсона, який живе на даху»	
86–88	Божена Немцова «Лісова німфа»	
89	Урок позакласного читання № 13	

№ з/п	Тема уроку	Дата
90–91	Ганс Крістіан Андерсен «Ромашка»	
92	Джанні Родарі «Чародійна палиця»	
93	Валентина Вздутьська «Горобине Різдво»	
94	Контрольна робота № 7. Робота з літературним твором (<i>письмово</i>). Підсумок за темою «Зі скарбниці казкарів світу»	
Прийди, весно, з радістю!		
95	За Василем Скуратівським «Благослови, мати, весну зустрічати!»	
96	Урок позакласного читання № 14	
97	Тамара Коломієць «Березень»	
98	Євген Гуцало «Прелюдія весни» (<i>уривок</i>)	
99–100	Михайло Стельмах «Гуси-лебеді летять» (<i>уривок</i>)	
101	Андрій М'ястківський «Розмова з одудом», «Біла хмарка, біла»	
102	Микола Вінграновський «Грім»	
103	Юрій Збанацький «Лелеки» (<i>скорочено</i>)	
104	Урок позакласного читання № 15	
105–106	Василь Чухліб «Равлик»	
107	Олександр Копиленко «Розбишака Чив» (<i>скорочено</i>)	
108	Дмитро Чередниченко «Хлопчик Івасик і дідусь Тарасик»	
109	Григор Тютюнник «Бушля»	
Візьму перо і спробую		
110	Іван Світличний «Безконечник», «Слухала Лисичка Солов'я»	
111	Анатолій Костецький «Імена», «Дивна звичка»	
112	Урок позакласного читання № 16	
113	Микола Носов «Як Незнайко складав вірші»	
114	Микола Трублаїні «Яшка і Машка», «Омар», «Шоколад боцмана»	
115	Іван Андрусак «Пісня», «Лякація»	
116	Наталя Забіла «У дитячому театрі»	
117	Оксана Луцкевська «Іди, іди, снігу!», «Літо»	
118	Контрольна робота № 8. Навичка читання вголос (<i>усно</i>). Підсумок за темами «Прийди, весно, з радістю!», «Візьму перо і спробую»	
119	Урок позакласного читання № 17	

Примітка. Перелік авторів, визначених у колі читання оновленої навчальної програми, має рекомендований характер і може бути змінений учителем. Програма також не містить чіткого розподілу годин на вивчення кожного розділу, тож подане календарно-тематичне планування є орієнтовним.

Розробки уроків позакласного читання та матеріали до уроків корекції, контролю й оцінювання знань — в окремих посібниках Видавничої групи «Основа».

П'ЄСИ. БАЙКИ

Дата _____

Клас _____

УРОКИ 49–50. ЛЕСЯ МОВЧУН. «ГОРІХОВІ ПРИНЦЕСИ» (скорочено)

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Лесі Мовчун, із літературним жанром п'єси та його особливостями; формувати вміння будувати усні монологічні висловлювання, брати участь у діалозі в процесі обговорення прочитаного твору, висловлювати свої думки, використовуючи для цього як мовні, так і позамовні та інтонаційні засоби виразності мовлення, ставити запитання, відповідати на запитання за змістом прочитаного твору; формувати основи теоретико-літературних знань і вмінь ними користуватися (*практичне ознайомлення з літературознавчими поняттями п'єса, ремарка, аналіз п'єси*); розвивати емоційну і почуттєву сфери учнів; учити висловлювати оцінні судження щодо прочитаного;
- **формування ключових компетентностей:**
уміння вчитися: учити самостійно визначати або сприймати мету, яку ставить учитель, відповідно до неї планувати й виконувати необхідні дії, контролювати й оцінювати свої результати;
соціальної: формувати здатність особистості продуктивно співпрацювати з різними партнерами у парі та у групі, виконувати різні ролі та функції у колективі.

Тип уроку: урок набуття нових знань.

Основні терміни і поняття: п'єса, ремарка.

Обладнання: збірки з творами Лесі Мовчун; портрет письменниці; роздруковані для учнів тексти п'єси-казки «Горіхові принцеси»; тлумачні словники; складова таблиця; картки зі словами для вправи «Фотооко»; кольорові олівці та аркуші паперу формату А3.

Хід уроку

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Артикуляційні вправи

1) Розчитування за складовою таблицею.

хіт	гот	грі	хро	горіх
ган	хот	гін	хор	огріх
хап	хни	гол	гро	горох
гім	гни	гна	гор	город

2) Вправа «Фотооко».

— Прочитайте і «фотографуйте» стовпчик слів.

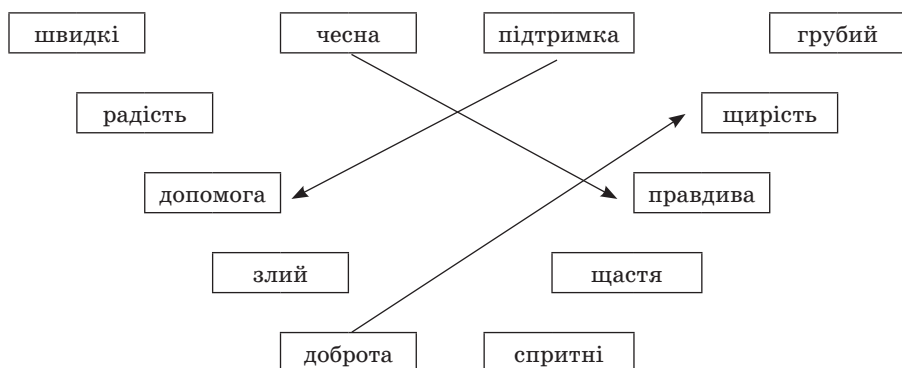
го
гол
гриб
гриби
грибки
грибник
грибниця
грибничка

Картки зі словами закриваються.

- Яким було третє слово згори? А третє знизу?
- Яке слово друге знизу? А друге згори?
- Скільки літер в останньому слові? Що воно означає?
- Які слова різняться однією літерою? Що вони означають?

3) Вправа для розчитування «Знайди пару».

— З'єднайте стрілочками картки зі словами-синонімами. Швидко прочитайте парами.

4) Робота над скоромовками.

- Миші милом миски мили,
Миші мило загубили.
Може, мило в річку впало?
Може, мило жаба вкрала?
- Сів шпак на шпаківню, заспівав шпак півню:
«Ти не вмєш так, як я — так, як ти, не вмю я».

5) Робота над чистомовками.

- Ям-ям-ям — важко взимку горобцям,
Ти-ти-ти — їм зерняток не знайти.
Ати-ати-ати — треба крихт їм накидати,
Ать-ать-ать — щоб їм під стріхою дрімать.
- Ички-ички-ички — тут же скачуть і синички,
Ів-ів-ів — доганяють горобців.
Ди-ди-ди — будуть довго холоди?
Ни-ни-ни — чи діждемося весни?

3. Перевірка домашнього завдання

- Розкажіть, що ви читали на канікулах.
- Чим із прочитаного вам хотілося б поділитися з однокласниками?
- Що б ви порадили прочитати іншим?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Дотекстова діяльність

1) Актуалізація опорних знань. Гра «Продовж ланцюжок».

— Багато людей на світі полюбують відвідувати театри і таким чином збагачувати свій духовний світ. Які спектаклі, вистави ви бачили на сцені?

— Це точно було не кіно? Чим ви доведете?

— Так, у театрі всі події відбуваються саме на сцені, ролі виконують дійові особи. Про них та їхні історії ми дізнаємося, здебільшого, з їхніх розмов — ... (*діалогів*). Тексти, що говорять дійові особи, називають *репліками*. А слова, що зазначають дії персонажів, тобто слова автора, називають *ремарками*. Сам же твір, призначений для постановки на сцені, називається *п'єсою*.

2) Повідомлення теми уроку.

— Сьогодні ми познайомимося з нашою талановитою сучасницею, авторкою поезій, п'єс, казок і оповідань для дітей — Лесею Мовчун.

— Що ми сьогодні читатимемо?

— Видаліть зайві літери — і ви дізнаєтеся назву та жанр твору.

п'єГОаРІаХОкВІа–ПРИНзЦЕкСИа

(«ГОРІХОВІ ПРИНЦЕСИ» — п'єса-казка)

3) Відомості про життя і творчість письменниці. Повідомлення юних біографів.

Ще задовго до першого класу Леся навчилася читати й писати. Відтоді читання книжок стало її найбільшим і найулюбленішим захопленням. Згодом письменниця закінчила Київський державний педагогічний інститут, захистила кандидатську дисертацію. Нині Леся Мовчун — автор і ведуча передачі «Цікаве мовознавство», заступник головного редактора журналу «Пригоди» — найкращого порадирика учнів 6–10-х класів. Є автором понад десятка книг і більше сотні публікацій у дитячих журналах. Що читатимемо ми? Із яким жанром ознайомимося?

КЛГЛОРЕІХЛОЛВЛКІКЛЛПКРЛКІКЛНЛЦЛЕКЛСЛКІЛК

— Видаліть у цьому рядку літери К і Л — і ви зможете прочитати назву твору, призначеного для постановки на сцені, тобто... (п'єси).

2. Підготовка учнів до сприймання змісту тексту

Робота із заголовком твору. Вправа «Прогнозування»

— Прочитайте ще раз назву п'єси. Про що, на вашу думку, може в ній йтися?

— І ця п'єса буде особливою. У чому саме — визначите самі після ознайомлення з текстом.

А зараз прочитаємо п'єсу і з'ясуємо, наскільки істинним був наш прогноз.

3. Первинне сприймання змісту тексту учнями

1) Читання п'єси.

Виразне читання першої сцени п'єси вчителем до слів «Буде печальною казка оця...».

Далі учні напівголосно читають продовження п'єси до сьомої сцени.

Сьому сцену читають уголос більш підготовлені учні.

2) Словникова робота.

— Прочитайте у тлумачному словнику значення слів *лорнет*, *веремія*.

— Які ще слова були складними для розуміння? Що вони означають?

— Поясніть значення слів.

Колотнеча —

Сновида —

— Хто такі ельфи?

— Як ви розумієте вислів «Врода її невідладна словам!»?

— Що означають вислови?

- Кинула погляд — і тісно бровам стало на хмурім обличчі її.
- Сестри вартують і сплять упівока.
- Заходять у печеру і причаюються в темному куточку.

4. Перевірка первинного сприймання змісту твору

Аудіювання

— Назвіть дійових осіб п'єси.

- Що вас здивувало? вразило?
- Що залишилося незрозумілим?

Фізкультхвилинка

Звірі в лісі проживають
І роботу також мають.
Тож виходять на полянку
І зарядку роблять зранку.
Встали й ми побіля парт.
Встали всі: — Мерщій на старт!
Лапки вгору, лапки вниз,
Землі-матінці вклонись.
Сонцю руки простягни,
До проміння поверни.
А тепер прогнімо спину,
І заremo на хвилину.
Розігнулись, пострибали,
Потім трішки політали
І за парти посідали.

5. Поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту

1) Поглиблене усвідомлення фактичної інформації.

- На які групи можна розподілити дійових осіб?
- Які з них реальні?
- Які — фантастичні? Якими ще їх можна назвати?
- З чого починається п'єса-казка?
- Чим закінчується розповідь дідуся-казкаря?
- Доведіть, що п'єса «Горіхові принцеси» є казкою.

2) Читання п'єси-казки за особами.

Вправа «У вулику»

Розподілити ролі між усіма учнями класу і дати час на самостійне прочитання своїх реплік. А потім читати вголос.

3) Вибіркове читання.

Вправа «Пошуковці»

- Що сталося в родині Короля, де зростала ясноока Джоан? Прочитайте.
- На чие прохання зла чаклунка зачарувала дівчинку? Підтвердьте це словами з п'єси-казки.
- Яке горе спіткало Короля в іншому царстві? Зачитайте.
- Прочитайте репліку, де сказано, що відбувалося із сином Короля вночі.
- Як зустріли принца в печері? Прочитайте ремарку.
- Прочитайте таємницю першої Феї.
- Прочитайте секрет другої Феї.
- Хто з дівчаток придумав, як заволодіти чарівними предметами? Підтвердьте це словами із тексту.
- Прочитайте ремарку, де йдеться, як принцеси здійснили свою задумку щодо заволодіння чарівними яблуком і лорнетом.
- Чому сивий Король уранці подумав, що він іще спить? Зачитайте, як про це сказав Казкар.
- Чи можна сказати, що п'єса-казка закінчується щасливо? Підтвердьте це словами Казкаря.

4) Осмислення змісту тексту.

Інтерактивна вправа «Тонкі» й «товсті» запитання»

- Складіть «тонкі» запитання (*Хто..? Коли..? Куди..? Кому..? Які..?*).

— Складіть «товсті» запитання (*Чому..? Навіщо..? Як..? Як ти вважаєш, хто..? Поясни, чому..?*).

5) Визначення теми та ідеї твору.

Приєм «Ток-шоу»

— Об'єднайтесь у групи. Подумайте, чому принцес авторка Леся Мовчун назвала горіховими. Завдяки чому їм удалося врятуватися самим і врятувати Принца? Обговоріть відповідь і доручіть своєму спікереві переконати інших у тому, що ваша точка зору слушна.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексивний аналіз змісту прочитаного

- Який епізод п'єси-казки вам найбільше сподобався? Чому?
- Яку роль ви б хотіли зіграти у цій п'єсі? Чому саме цю?
- Назвіть характерні особливості казки, притаманні цій п'єсі.
- Які чари використовуються в ній?
- Що допомогло Джоан і Ніколь вилікувати сина Короля?
- Які дійові особи вам найбільше сподобалися?

2. Інтерактивна вправа «У театрі»

— Уявіть, що вам доручено поставити в театрі п'єсу-казку Лесі Мовчун «Горіхові принцеси». Які працівники вам потрібні, аби виконати це завдання? Підготуйте афішу.

3. Інструктаж з виконання домашнього завдання

— Прочитайте п'єсу-казку і складіть запитання й завдання для вправи «Куб Блума» (*поділися...; назви...; поясни...; з'ясуй...; запропонуй...; чому...*).

За бажанням намалюйте, якими ви уявляєте декорації для постановки на сцені п'єси-казки «Горіхові принцеси».

Дата _____

УРОК 51. ЛЕОНІД ГЛІБОВ «КОНИК-СТРИБУНЕЦЬ»

Клас _____

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** актуалізувати знання учнів про байку як літературний жанр; розширити знання про життєвий і творчий шлях Леоніда Глібова; формувати вміння будувати усні монологічні висловлювання, брати участь у діалозі в процесі обговорення прочитаних байок, висловлювати свої думки, використовуючи для цього як мовні, так і позамовні та інтонаційні засоби виразності мовлення, ставити запитання, відповідати на запитання за змістом прочитаного твору; розвивати емоційну і почуттєву сфери учнів; учити висловлювати оцінні судження щодо прочитаного;
- **формування ключових компетентностей:**
 - уміння вчитися:* учити самостійно визначати або сприймати мету, яку ставить учитель, відповідно до неї планувати й виконувати необхідні дії, контролювати й оцінювати свої результати;
 - соціальної:* формувати здатність особистості продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі, виконувати різні ролі та функції у колективі;
 - громадянської:* формувати здатність дбайливо ставитися до людей, до самого себе.

Тип уроку: урок набуття нових знань.

Основні терміни і поняття: байка, мораль.

Міжпредметні зв'язки: природознавство.

Обладнання: різні видання байок Леоніда Глібова; портрет Леоніда Глібова; малий Державний Прапор України; мапа світу; ілюстрації до байки «Коник-стрибунець»; предметні картинки із зображенням казкових персонажів і персонажів байки; аудіо-запис байки у виконанні актора театру; відеозапис байки Езопа «Мурашка і Коник-стрибунець».

Хід уроку

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Перевірка домашнього завдання

Вправа «Куб Блума» (з використанням запитань, складених учнями вдома)

— Продемонструйте свої ілюстрації: якими ви уявляєте декорації для постановки на сцені п'єси-казки «Горіхові принцеси».

3. Артикуляційні вправи

1) Робота над чистомовкою.

- Ма-ма-ма — настає уже зима.
Ець-ець-ець — мураха-молодець.
Ок-ок-ок — сипле вранішній сніжок.
Ця-ця-ця — біда у стрибунця.
- Ва-ва-ва — баєчка нова.
Да-да-да — у голуба біда.
Ижик-ижик-ижик — сміявся з нього чижик.
Ді-ді-ді — не смійсь чужій біді.

2) Робота над скоромовками.

- Зажурився заєць-тато,
Знов пустують зайченята.
Злий зухвалий лис близенько,
Зайченята! В дім швиденько!

- Галасливі гави й галки,
В гусенят взяли скакалки.
Гусенята їм гелгочуть,
Що вони скакати хочуть.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Дотекстова діяльність

1) Актуалізація опорних знань.

Вправа «Поверни мене в казку»

Учитель демонструє зображення різних казкових героїв.

- Із яких творів до нас завітали ці персонажі? Хто їхній автор?
- Чому в багатьох казках дійові особи — тварини?

2) Повідомлення теми уроку.

а) Слово вчителя.

— Сьогодні ми поговоримо про ще один літературний жанр, у якому часто діють не люди, а тварини. Цей невеликий за обсягом віршований твір з повчальним змістом називається... (*байкою*). У ній ідеться про звірів, птахів, комах, риб, рослин, які поводяться, як люди. Змальовуючи вчинки персонажів байки, автор висміює людські вади.

Найвідоміші українські байкарі — це Петро Гулак-Артемівський, Євген Гребінка, Леонід Глібов. На цьому уроці ми ознайомимося з байками Леоніда Івановича Глібова.

б) Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу. Вправа «Ти — мені, я — тобі».

- Прочитайте статтю на с. 93 підручника. Перекажіть одне одному.
- Що тут найголовніше? Що необхідно запам'ятати?

3) Ознайомлення з життєвим і творчим шляхом Леоніда Глібова.

а) Розповіді підготовлених учнів.

У ч н і (*по черзі*):

— Леонід Іванович Глібов народився 4 березня 1827 року в селі Веселий Поділ на Полтавщині (*прикріплює прапорець на мапі*). Батько майбутнього письменника був управителем маєтків поміщиків Родзянків у селі Веселий Поділ, а згодом — у селі Горби. Там Леонід Глібов пізнавав красу народних звичаїв і пісень. Мати розповідала йому про батька і сина Гоголів, з якими була знайома. З дитинства він чув переказ, як Пушкін зупинявся у Горбах і читав «Євгенія Онегіна»...

— Початкову освіту Леонід Іванович здобув удома, а пізніше вчився у Полтавській гімназії, де дитячий ще інтерес до літератури зміцнів і поглибився після ознайомлення з творами видатних російських і українських письменників. Уже в перших класах гімназії він починає писати вірші російською мовою: його перша відома поезія «Сон» написана в 14 років. Згодом важка хвороба змусила Глібова перервати навчання й повернутися додому. Після невдалої спроби вступити на медичний факультет Київського університету він вступає до Ніжинського ліцею князя Безбородька (*мецената*).

— Після закінчення ліцею Глібова було призначено вчителем історії та географії в Чорному Осколі на Поділлі. Письменницький авторитет Глібова на той час настільки зріс, що вже наступного року збірку його байок мали намір видавати друком у Чернігові й навіть Петербурзі. Але цього не сталося.

— Позбавлений учительської роботи, Глібов виїхав у Ніжин до батьків дружини. Тільки через два роки він зміг повернутися і влаштуватися завідувачем чернігівської друкарні. На цій посаді йому судилося пробути до кінця свого

життя. 1893 року Леоніда Глібова не стало. Чернігів урочисто поховав свого видатного громадянина, а його байками читачі захоплюються й понині.

б) Робота за підручником.

Вправа «Ти — мені, я — тобі»

— Прочитайте на с. 94 біографічну довідку про Леоніда Глібова. Перекажіть одне одному те, чого не розповіли біографи.

2. Підготовка учнів до сприймання змісту байок

Робота із назвою байки. Вправа «Прогнозування»

— Леонід Іванович написав понад 100 байок. Одна з них — про цих тваринок. Відгадайте, про кого саме.

- Ця комашка-розумашка
І працює дуже важко.
В земляну свою хатинку
Тягне довгу соломинку. (*Мурашка*)

Розповідає підготовлений учень:

— Я — живу в... (*мурашнику*). У ньому завжди копошаться сотні, тисячі... (*мурашок*). Усі вони усердно працюють: хтось тягне гілочки чи яку-небудь іншу здобич, хтось поспішає на пошуки їжі, хтось трудиться на куполі самого... (*мурашника*), відкриваючи в ньому ходи-виходи або витягаючи на поверхню — погрітися на сонечку — білих личинок. Ми вражаємо людей своєю працелюбністю. Кожен із нас може перенести вантаж у декілька разів більший за нашу вагу.

- По травичці, по землі
Коні бігають малі.
Іподром для них — це луг,
Не поставиш їх у плуг! (*Коник-стрибунець*)

Розповідає підготовлений учень:

— Я — красива комаха яскраво-зеленого або салатого кольору з довгими напівпрозорими крилами. Завдяки своєму забарвленню я легко маскуюся у траві й кущах. (*Коник-стрибунець*) ... пересувається перелітаючи і стрибаючи. За 1 годину він долає приблизно 2 км. (*Коники*) ... утворюють звуки, тручи крилами. Органи слуху розміщені у цих комах на передніх ніжках.

(*Учитель вивішує зображення комах.*)

— Отже, діти, ви правильно назвали персонажів байки, що зараз читати мемо.

3. Первинне сприймання змісту тексту учнями

Читання-слухання байки

Виразне читання байки вчителем.

4. Перевірка первинного сприймання змісту твору

1) Аудіювання.

— Чи такими ви сподівалися побачити в байці мурашу та коника-стрибунця?

— Що вас найбільше вразило в цій байці?

— Який епізод обурив?

— Що залишилося незрозумілим?

2) Словникова робота.

Вправа «Поясни»

— Прочитайте в підручнику тлумачення малозрозумілих слів: *розкошувати, неборак, непереливки*.

— Прочитайте слова у стовпчиках. Як ви їх розумієте? З'єднайте парами.
(Запис на дошці.)

доскочу
вдатний
проворний
розкошував
гульк

дуже добрий
ненароком
скільки хотів
отримував насолоду
швидкий

Фізкультхвилинка

Рано-вранці сонце встало
І проміння всім послало.
Сонце в спинки припікає,
Лиски з нірок вибігають,
На галявині кружляють
І під сонечком стрибають.
З ними ми відпочивали,
Мило з ними танцювали.
Зараз будем всі сідати
Й далі дружно працювати.

5. Поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту

1) Самостійне читання тексту.

Вправа «Рибки»

— Чому Муравей відмовив у допомозі Коникові?

2) Поглиблене усвідомлення фактичної інформації.

Бесіда

— У віршах чи прозі написана ця байка?

— Хто є головними героями?

— Якими вони показані в байці? Прочитайте, як описує їх автор.

— Що висміюється в байці?

— Який висновок із цієї байки має зробити читач?

— Як зображений у байці Коник? Знайдіть підтвердження в тексті.

— Чому Коник лишився без житла? Може, з ним сталася біда?

— Прочитайте, як Коник змальований на початку байки. Що він робив ціле літо?

— Яким автор зобразив Мурав'я? Знайдіть підтвердження в тексті.

— Чому, на вашу думку, Коник прийшов саме до Мурав'я?

— Чому Муравей відмовив Коникові в допомозі?

3) Робота з ілюстрацією до байки.

— Розгляньте ілюстрації на с. 95–96 і зачитайте уривки, яким вони, на вашу думку, відповідають.

— Кого вам шкода? Чому?

4) Визначення ідеї твору.

Вправа «Мікрофон»

— Прочитайте на с. 91, як називається повчальний висновок байки.

— Яка мораль байки «Коник-стрибунець»?

— Як ви вважаєте, на чиєму боці Леонід Іванович Глібов? Як ви ставитесь до Мурав'я?

— Чи справедливо вчинив Муравей із Коником? Чому ви так гадаєте?

5) Ознайомлення з байкою Езопа «Мурашка і Жук».

а) Читання байки.

МУРАШКА І ЖУК

У літню пору Мурашка, гуляючи по полю, збирала зернятка пшениці й ячменю і запасалася кормами на зиму. Побачив її Жук і здивувався, що вона така роботяща: працює навіть у той час, коли решта тварин, забувши про працю, відпочивають. Мурашка промовчала. Та коли настала зима і дощ розмив гній, зголоднілий Жук прийшов до Мурашки попросити трішки харчів. Тоді Мурашка сказала йому: «О Жуче, якби ти працював тоді, коли я, замість того, щоб лаяти мене, тобі не бракувало б тепер їжі».

Так і люди: живучи в достатках, не думають про майбутнє і тяжко бідують, коли їм зрадить доля.

б) Перегляд відеозапису «Мурашка і Коник-стрибунець».

— Що було спільним у байках давньогрецького байкаря Езопа та українського — Леоніда Глібова? Як ви вважаєте, чому?

— Що було відмінне? Чому?

— Який варіант вам сподобався більше? Чим саме?

— Яка байка вам видалася більш повчальною? Чому?

б) *Читання за особами.*

Вправа в групах «У театрі»

— Розподіліть ролі, підготуйтеся і покажіть однокласникам свій міні-спектакль «Коник-стрибунець».

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексивний аналіз змісту матеріалу

— Що називається байкою?

— Яка головна особливість байки?

— Хто створює байки?

— Яких байкарів ви знаєте?

— Який епізод байки вам найбільше сподобався? Чому?

— Від чого нас застерігає автор у цій байці?

— Яка мораль байки Леоніда Глібова «Коник-стрибунець»?

— Які людські вади засуджує в байці автор?

— Навіщо потрібно читати байки?

2. Інструктаж з виконання домашнього завдання

— Прочитайте байку на с. 95–96; підготуйте відповіді на запитання за її змістом;

за бажанням доберіть прислів'я, які могли б передати головну думку байки «Лебідь, Щука і Рак» (с. 94, 1-ша група) і байки «Чиж та Голуб» (с. 97, 2-га група), намалюйте ілюстрації;

вивчіть напам'ять байку «Коник-стрибунець», за бажанням виготовте необхідні атрибути для її інсценізації;

підготуйтеся до опитування за питаннями на с. 98.

УРОК 52. ПАВЛО ГЛАЗОВИЙ «ГЛИБИННА МОРАЛЬ»

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Павла Глазового; формувати вміння будувати усні монологічні висловлювання; брати участь у діалозі в процесі обговорення прочитаних байок, висловлювати свої думки, використовуючи для цього як мовні, так і позамовні та інтонаційні засоби виразності мовлення, ставити запитання, відповідати на запитання за змістом прочитаного твору; розвивати емоційну і чуттєву сфери учнів; учити висловлювати оцінні судження щодо прочитаного;
- **формування ключових компетентностей:**
 - уміння вчитися:** учити самостійно визначати або сприймати мету, яку ставить учитель, відповідно до неї планувати й виконувати необхідні дії, контролювати й оцінювати свої результати;
 - соціальної:** формувати здатність особистості продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі, виконувати різні ролі та функції у колективі;
 - громадянської:** формувати здатність дбайливо ставитися до людей, до самого себе.

Тип уроку: урок набуття нових знань.

Основні терміни і поняття: байка, мораль.

Міжпредметні зв'язки: природознавство, українська мова, мистецтво.

Обладнання: різні видання байок Павла Глазового; портрет Павла Глазового; роздруковані для учнів тексти байки «Глибинна мораль»; ілюстрації до байки; предметні картинки із зображенням ворони; аудіозапис «Українські гуморески Павла Глазового «Школяррики і школярі» у виконанні артиста Анатолія Паламаренка».

Хід уроку

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Урок читання починаємо,
Гарного настрою всім бажаємо.
Те, що вивчили, — пригадаємо,
Поміркуємо, почитаємо.

2. Перевірка домашнього завдання

- 1) Демонстрація і коментування ілюстрацій до байок Леоніда Глібова.
- 2) Інсценізація байки «Коник-стрибунець». Самоаналіз та аналіз.
- 3) Вікторина за запитаннями на с. 98.

3. Артикуляційні вправи

1) Зарядка для язичка.

Де ж наш пустунчик-язичок?
Ліг на бочок і мовчок.
А ми зараз його розбудимо!
— Поплямкаємо губами!
— Поклацаємо зубами (щоб міцніші були)!
— Посичимо гускою: с-с-с.
— Подзижчимо комариком: дз-дз-дз.
— Пошумимо вітерцем: ш-ш-ш.
— Подирчимо тракторцем: др-др-др.

2) Робота над скоромовками.

- Перепілка — гарна птиця,
Та хлоп'ят вона боїться,

Бо хлоп'ята беруть гілку
І лякають перепілку.
Не потрібно так лякати,
В неї п'ять перепелят.

- Гава гаву запитала:
— Ти на ганок не літала?
— Не літала я на ганок,
То й прогавила сніданок.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Дотекстова діяльність

1) Розвиток читачьких навичок. Вправа «Встав закінчення».

Замість крапок вставте букви так, щоб вони були закінченням усіх слів.

дзвін		стара	
сад		запита	
ран	... (ок)	бажа	... (ння)
став		змага	
він		навча	

2) Актуалізація опорних знань.

Вправа «Хто швидше?»

— Пригадайте, що таке гумор, гумореска. (*Гумор — доброзичливо-глузливе ставлення до кого-небудь чи чого-небудь, спрямоване на викриття людських вад. Гумореска — невеликий віршований чи прозовий твір із комічним сюжетом, легкою, жартівливою тональністю.*)

— Що таке байка? (*Байка — це невеликий за обсягом віршований твір з почвальною змістом.*)

— Чим вона відрізняється від гуморески? (*У байці чітко виділяється почвальний висновок — мораль.*)

— Яких байкарів ви знаєте? (*Давньогрецький — Езоп, російський — Іван Крилов, українські — Петро Гулак-Артемівський, Євген Гребінка, Леонід Глібов.*)

3) Повідомлення теми уроку.

— Сьогодні ми продовжимо вивчати українські байки, а саме байки одного з найпопулярніших сучасних українських поетів-гумористів Павла Прокоповича Глазового. Одну з них — «Онучок» — ми вже прочитали на початку уроку. Інші віршовані байки та гуморески Павла Прокоповича додають людям настрій, допомагають побачити в житті більше світлого, радісного, стати добрішими. Притаманні поетові любов до рідної землі, до свого народу, уболівання за українську мову, донесені в гумористичній формі, допомагають їм переосмислити своє життя-буття.

4) Ознайомлення із життєвим і творчим шляхом Павла Глазового.

Розповіді підготовлених учнів.

Вправа «Біографи»

У ч н і (по черзі):

— Павло Прокопович Глазовий народився 30 серпня 1922 року в селі Новоскелюватка на Миколаївщині (*учень прикріплює прапорець на мапі*), в родині хлібороба. Учився в Новомосковській педагогічній школі на Дніпропетровщині. Учасник Другої світової війни.

— Після війни Павло Глазовий навчався в Криворізькому педагогічному інституті, де його помітив видатний український гуморист Остап Вишня.

Письменник почав опікуватися подальшою долею талановитого юнака, подбав про те, щоб його перевели навчатися у Київ.

— Згодом Павло Глазовий закінчив філологічний факультет Київського педагогічного інституту ім. О. М. Горького. Потім понад десять років працював заступником головного редактора гумористично-сатиричного журналу «Перець», згодом став заступником головного редактора журналу «Мистецтво».

— Помер письменник 29 жовтня 2004 року в Києві, де й похований на Байковому кладовищі.

З 1988 року Павло Прокопович Глазовий — лауреат премії ім. Остапа Вишні за збірку «Сміхологія». Перший лауреат премії імені Петра Сагайдачного. За яскраву творчість гумориста нагороджено орденом «За заслуги».

2. Підготовка учнів до сприймання змісту байок

1) Робота з назвою байки.

Вправа «Прогнозування»

— Ви прочитали назву байки «Глибинна мораль». Що таке, на вашу думку, мораль?

— Як ви вважаєте, у прямому чи переносному значенні тут вжито прикметник *глибинна*?

— Ми це уточнимо, попрацювавши з байкою, засвоївши її зміст.

2) Хвилинка-цікавинка про ворон.

Повідомлення юних натуралістів

- Гордо птаха походжає,
Пташенят життя навчає.
Дуже мудра чорна птиця,
І біда, як розіллється. (Ворона)

— Дослідження, проведені американськими вченими, засвідчили, що ворони здатні легко розв'язувати логічні завдання рівня розвитку п'ятирічної дитини, вміють лічити до 7–8.

— Не секрет, що ворони цуплять харчі зі смітєвих баків. Але ж зазвичай вони щільно закриті. Зате їхній зміст стає доступним після перевантаження в смітєзбиральну машину. Отже, ворони прекрасно запам'ятовують графіки й маршрути подібної техніки і користуються цими знаннями. Добуваючи їжу, вправно дістають черв'яків паличками.

— Майже кожен бачив, як ворони б'ють горіхи: вони високо злітають і кидають горіх униз. Якщо горіхи не б'ються, найрозумніші з них діють хитріше: підкладають горіхи на проїжджу частину і чекають, поки їх розчавить яке-небудь авто.

— Ворони люблять розважатися. Добре відома звичка ворон скочуватися з похилих дахів. Ворона сідає на вершечок даху і ковзає майже до самого краю, після чого розправляє крила і злітає. Це може повторюватися кілька разів.

— Ворони у літературі символізують мудрість, хитрість, пам'ять.

— Отже, як ви правильно здогадалися, головним персонажем байки Павла Глазового «Глибинна мораль» буде ворона.

3. Первинне сприймання змісту тексту учнями

Читання-слухання байки

Виразне читання байки вчителем.

4. Перевірка первинного сприймання змісту твору

1) Аудіювання.

— Хто головний персонаж байки?

- Якою показав його Павло Глазовий?
- Чим закінчилася байка?

2) Словникова робота.

Вправа «Поясни»

- Що таке *вінця*?
- Як ви зрозуміли вислів *ворона трохи мозком повертіла*?

Фізкультхвилинка

Раз — підняти руки вгору,
Два — нагнутися додолу,
Не згинайте, діти, ноги,
Як торкаєтесь підлоги,
Три, чотири — прямо стати,
Будем знову працювати.

5. Поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту

1) Самостійне читання байки.

Вправа «Бджілки»

— Прочитайте байку у спосіб «гудіння» і скажіть, чи могла б ворона інакше напитися води з глечика.

2) Поглиблене усвідомлення фактичної інформації.

Бесіда

- У прямому чи переносному значенні вжито прикметник *глибинна*?
- У віршах чи прозі написана ця байка?
- Якою автор показує ворону? Прочитайте, як про це говорить автор.
- Чи щось висміюється в байці?
- Який висновок із цієї байки має зробити читач?

3) Визначення ідеї твору.

Вправа «Мікрофон»

- Який повчальний висновок байки «Глибинна мораль»?
- Чи змінилася ваша думка про ворон після сьогоднішнього уроку?

4) Прослухування аудіозапису «Українські гуморески Павла Глазового "Школярики і школярі" у виконанні артиста Анатолія Паламаренка» (слухання додатково 2–3-х байок).

- Яка байка запам'яталася? Чим саме?

6. Розширення кола читання. Декламування байок учителем та підготовленими учнями

КАЗКА

Вже ніч надворі. Не спить дитина.
Схилився батько над ліжком сина
І виявляє любов і ласку.
— Послухай, — каже, — синочку, казку.
Так, значить, дід жив і, значить, баба.
Була в них, значить, ще й курка ряба.
І сіла, значить, вона в гніздечко
І, так сказати, знесла яєчко.
Дід бив яєчко і баба біла.
Ну баба, значить, теж не розбила.
А, так сказати, пробігла мишка... —
І тут синочок схопився з ліжка:

— Все значить, значить та так сказати...
Не треба казки! Я хочу спати.

— Яка мораль цієї байки? (*Плекати мову й не засмічувати її словами-паразитами.*)

КОРІННЯ Й НАСІННЯ

— А ти, тату, в школі вчився?
— Учився, Сергійку.
— А то правда, що ти, тату,
Був одержав двійку?
— Було таке, траплялося...—
Хлопчик засміявся:
— Тоді мама правду каже,
Що я в тебе вдався.

— Яка мораль цієї байки? (*Яблучко від яблуньки недалеко падає.*)

ТАТКОВА РАДІСТЬ

Татко хвалиться синочком: — Хто б мені повірив?
Три годочки, а вже знає всіх тварин і звірів.—
Тітка книгу товстелезну дістає із шафи.
— Що оце? — кива на зебру.— Це такі зирафи.
— А оце? — осла підносить.
— Це таке лосатко.
— А оце? — на мавпу тиче.
— А оце мій татко!

— Яка мораль байки? (*Не хвалися, якщо ще немає чим хвалитися.*)

ДЕ БЕРУТЬСЯ ДІТИ

— Де взялися ми? — онуки спитали в бабусі.
А бабуся пояснила в старовиннім дусі:
— Тебе знайшли у капусті, тебе — в бараболі.
Тебе знайшли під вербою, тебе — на тополі.
Тебе знайшов на соломі біля клуні татко...
І тут раптом обізвалось якесь онучатко:
— От сімейка, так сімейка! Хоч тікай із дому.
Хоч би одне появилось на світ по-людському...

— Яка мораль байки? (*Часом кмітливість може підвести навіть досвідчену й освічену бабуся.*)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексивний аналіз змісту матеріалу

- Який епізод байки вам найбільше сподобався? Чому?
- Яка мораль байки Павла Глазового «Глибинна мораль»?
- У ній автор щось чи когось засуджує чи вихваляє? Що саме?

2. Інструктаж з виконання домашнього завдання

— Прочитайте байку «Глибинна мораль»; за бажанням вивчіть напам'ять цю або будь-яку іншу байку Павла Глазового, намалюйте до неї ілюстрацію.